

Dostoievski: Sfloasa (partea a III-a)

Scris de F.M. Dostoievski
Sâmbătă, 20 Noiembrie 2021 20:22

(Primele două părți le puteți citi [aici](#) și [aici](#))

Din Jurnalul unui scriitor (noiembrie, 1876)

Traducere de Leonida Teodorescu (*)

SFIOASA (Povestire fantastică)

CAPITOLUL AL DOILEA.

I Vis de mândrie.

Lukeria m-a anunțat chiar acum că n-o să mai stea la mine și că o să se mute imediat după ce o îngroapă pe cucoană. M-am rugat în genunchi timp de cinci minute și am vrut să mă rog timp de o oră, dar tot mă gândesc și mă gândesc și-mi vin tot gânduri bolnăvicioase și capul mi-e bolnav, atunci ce să te mai rogi, nu faci decât să păcătuiești. E ciudat și faptul că nu vreau să dorm: când ai o durere mare, o durere prea mare, după primele răbufniri puternice întotdeauna vrei să dormi. Se spune că cei care sunt condamnați la moarte dorm extrem de adânc în ultima lor noapte. Așa și trebuie să fie, asta vine de la natură, pentru că altfel n-ai avea putere să suporti... M-am întins pe divan, dar n-am adormit.

Timp de șase săptămâni cât a fost bolnavă am îngrijit-o zi și noapte, eu, Lukeria și o infirmieră cu școală de la spital, pe care am angajat-o. Nu mă uitam la bani și chiar voiam să cheltuiesc bani pe ea. L-am chemat pe doctorul Schroeder și-i plăteam zece ruble pentru o vizită. Când și-a recăpătat cunoștința, am început să mă arăt mai rar. De altfel, ce să mai vorbesc. Când s-a vindecat, s-a așezat liniștită și tăcută în camera mea, la o masă pe care am cumpărat-o atunci tot pentru ea. Da, asta e adevărat, tăceam amândoi, adică am început să vorbim mai târziu, dar despre niște lucruri obișnuite. Eu, evident, nu mă avântam special prea mult, dar am observat foarte bine că și ea era parcă bucuroasă să nu spună un cuvânt în plus. Mi s-a părut cu totul firesc din partea ei: „Prea e zguduită și prea e învinsă, mă gândeam eu, sigur era nevoie de timp ca să uite și să se obișnuiască”...Și așa stăteam în tăcere, dar în fiecare clipă mă pregăteam în sinea mea pentru viitor. Mă gândeam că și ea face la fel și mă pasiona teribil să ghicesc: la ce anume se gândește ea acum?

Vă mai spun ceva: o, nimeni, nu știe cât am suferit, suspinând la căpătâiul ei cât a fost bolnavă. Dar suspinam în sinea mea și-mi opream suspinele în piept chiar și față de Lukeria. Nu-mi puteam imagina, nu puteam nici măcar să presupun că ea va muri fără să afle totul. Când a scăpat de pericol și a început să se facă mai bine, țin minte m-am liniștit repede și m-am liniștit de tot. Mai mult, am hotărât să amîn viitorul nostru pentru un timp cât se poate mai îndepărtat și să las deocamdată lucrurile așa cum sunt. Da, s-a întâmplat cu mine atunci ceva straniu și neobișnuit: am triumfat și chiar și numai conștiința triumfului m-a mulțumit. Și așa a trecut iarna. O, am fost așa de mulțumit în iarna aceea, cum n-am fost niciodată.

Vedeți, în viața mea a existat o împrejurare îngrozitoare, care până atunci, adică chiar până la catastrofa cu nevastă-mea, mă apăsa clipă de clipă și anume – pierderea reputației și plecarea din armată. În două cuvinte, s-a făcut cu mine o nedreptate tiranică. E drept, tovarășii mei nu mă iubeau din cauza caracterului meu dificil și poate ridicol, deși se întâmplă adesea să-i amuze pe prietenii tăi tocmai ceea ce este sublim pentru tine, ceea ce e profund, al tău și stimat de tine. O, n-am fost iubit niciodată nici măcar în școală. N-am fost iubit niciodată și nicăieri. Nici Lukeria nu poate să mă iubească. Întâmplarea din armată a fost și o consecință a lipsei de dragoste pentru mine, dar a avut și un caracter accidental. O spun de aia, că nu e nimic mai jignitor și mai scârbos decât să pieri dintr-o întâmplare, care putea să fie și care putea să nu fie, din cauza unui concurs nefericit de împrejurări, care puteau să te ocolească precum un nor. Pentru o ființă sensibilă e ceva umilitor. E vorba de următoarea întâmplare: Odată, la teatru, într-o pauză, m-am dus la bufet. Husarul A-v, intrând și el acolo, a început să vorbească tare, față de toți ofițerii și spectatorii care erau acolo, cu doi husari de-ai lui, că pe culoar, Bezumțev, un căpitan din regimentul nostru, a trântit un scandal și „se pare că e beat”...Discuția nu s-a legat și apoi a fost vorba de o greșeală, întrucât căpitanul Bezumțev n-a fost beat și scandalul, de fapt, n-a fost scandal. Husarii au început să vorbească despre altceva și cu asta s-a și terminat, a doua zi, însă, istoria a ajuns în regimentul nostru și au și început să spună că la bufet eram numai eu din regimentul nostru și că atunci când husarul A-v s-a referit cu impertinență la căpitanul Bezumțev, nu m-am apropiat de A-v și nu l-am oprit. De unde până unde? Dacă el avea un dinte împotriva lui Bezumțev, era treaba lor personală și ce rost avea să mă amestec? Ofițerii, însă, au început să spună că n-a fost o chestiune personală, că afecta și regimentul și întrucât acolo eram singurul ofițer din regiment, am demonstrat prin asta că în regimentul nostru pot fi și ofițeri nu din cale-afară de scrupuloși în materie de onoare și a lor și a regimentului. Nu puteau fi de acord cu o asemenea insinuare. Mi s-a făcut cunoscut că mai pot îndrepta lucrurile, dacă, fie și acum, fie și cu întârziere, am să vreau să am o explicație formală

cu A-v. N-am vrut-o și, deoarece eram enervat, am refuzat cu aroganță și imediat mi-am înaintat demisia; asta e toată povestea mea. Am ieșit mândru, dar cu moralul distrus. S-a întâmplat tocmai atunci ca bărbatul surorii mele din Moscova să facă praf toată mica noastră avere, inclusiv partea mea, o părticică infimă și am rămas pe stradă, fără nici un ban. Aș fi putut să-mi iau un serviciu, dar nu mi l-am luat: după o uniformă strălucitoare nu puteam să mă duc undeva la calea ferată. Și așa – dacă e rușine să fi? Rușine, dacă e dezonoare, să fie dezonoare, dacă e decădere să fie decădere și cu; cât e mai rău cu atât e mai bine, iată ce mi-am ales. Sunt aici trei ani de amintiri sumbre și chiar casa lui Veazemski. Acum un an și jumătate a murit La Moscova o bătrână bogată, nașa mea, și, neașteptat, mi-a lăsat și mie, printre alții, prin testament trei mii. M-am gândit și mi-am hotărât pe loc destinul. M-am hotărât la casa de credit, fără să-mi cer iertare de la oameni: o să am bani, pe urmă un colțișor al meu și o viață nouă departe de amintiri, asta mi-era planul. Și totuși, trecutul sumbru și reputația mea pătată o dată pentru totdeauna mă chinuiau zi de zi, clipă de clipă. Dar atunci m-am însurat. Întâmplător sau nu, nu știu. Dar, aducând-o pe ea în casa mea, mă gândeam că-mi aduc un prieten și aveam mare nevoie de un prieten. Dar am văzut clar că prietenul trebuie să fie pregătit, format și chiar învins. Și puteam eu să-i explic ceva acestei ființe de șaisprezece ani și cu idei preconcepute? Cum aș fi putut, de pildă, fără ajutorul întâmplător al îngrozitoarei catastrofe cu pistolul s-o conving că nu sunt laș și că în regiment am fost acuzat pe nedrept de lașitate? Dar catastrofa a venit la timp. Rezistând în fața pistolului, mi-am răzbunat trecutul meu sumbru. Și deși nimeni n-a aflat asta, a aflat, însă, ea și asta era totul pentru mine, pentru că ea era totul pentru mine, întreaga mea speranță pentru viitorul viselor mele! Era singurul om pe care-l pregăteam pentru mine și n-aveam nevoie de altul și uite că ea a aflat totul, a aflat cel puțin că s-a piripit să se alăture dușmanilor mei. Ideea aceasta mă încânta. În ochii ei nu mai puteam să fiu un ticălos, cel mult un om ciudat, dar și gândul acesta nu-mi displăcea acum: ciudățenia nu e un viciu, dimpotrivă, uneori atrage sufletul feminin. Într-un cuvânt, am împins mai încolo cu bună știință deznodământul celor întâmplate, cât aveam îmi era prea destup pentru liniștea mea și-mi oferea destule imagini și material pentru visele mele. Asta e nenorocirea, că sunt visător: pentru mine era destul material, iar în ceea ce o privește pe ea mă gândeam că o să mai aștepte.

Așa trecu toată iarna, într-o așteptare nelămurită. Îmi plăcea să mă uit neobservat la ea, când ședea la masa ei. Lucra câte ceva, se ocupa de rufărie, iar serile uneori citea cărțile pe care le lua din dulapul meu. Și alegerea cărților din dulap trebuia să aducă mărturie în folosul meu. Nu ieșea aproape nicăieri, înainte de a se însera, după dejun, o scoteam în fiecare zi la plimbare, să mai facem puțină mișcare, dar nu în tăcerea aia absolută ca înainte. Eu, mă forțam să las impresia că nu tăceam și că discutam în bună înțelegere, dar, cum am mai spus-o, o făceam amândoi în așa fel, încât să nu mergem prea departe. Eu o făceam special, iar pentru ea, mă gândeam eu, era necesar să „aibă timp”...E desigur ciudat că nu mi-a trecut nici măcar o dată prin cap, până aproape de sfârșitul iernii, că mie îmi place să mă uit pe ascuns la ea, dar că n-am surprins nici o privire a ei asupra mea! Mă gândeam că e sfiioasă. Și chiar arăta atât de

timid de sfioasă, atât de neputincioasă după boală. Da, e mai bine să aștepti și – și veni-vă într-o bună zi singură la tine.”

Ideea asta mă încânta teribil. O să mai adaug ceva, uneori mă ațâțam parcă special până simțeam întrădevăr, cu sufletul și cu mintea, un fel de ciudă împotriva ei. Și așa a ținut un timp. Ura mea, însă, n-a putut niciodată să prindă și să se cristalizeze în sufletul meu. Până și eu priveam, toate astea ca pe un joc. Dar și atunci, deși am desfăcut căsătoria, cumpărând patul și paravanul, n-am putut să văd în ea o criminală. Și nu pentru că aș fi judecat ușuratec crima ei, ci pentru că aveam de ce s-o iert de tot, chiar din prima zi, chiar înainte de a fi cumpărat patul. Într-un cuvânt era o ciudățenie din partea mea, pentru că în privința moralității sunt un om sever. Dimpotrivă, în ochii mei era atât de învinsă, atât de umilită, atât de strivită, încât uneori aveam pentru ea un chinuitor sentiment de milă, deși cu toate astea îmi plăcea foarte mult atunci ideea umilinței ei. Îmi plăcea ideea acestei inegalități între noi doi... Mi s-a întâmplat în iarna aceea să fac special câteva fapte bune. Am iertat două datorii și i-am dat bani unei femei sărmane fără nici un fel de gaj. Soției mu i-am spus nimic despre asta și nici n-am căutat s-o afle, dar femeia a venit singură să-mi mulțumească și încă aproape în genunchi. Și așa s-a aflat, mi s-a părut că despre femeia asta a aflat într-adevăr cu plăcere.

Dar se apropia primăvara, eram la mijlocul lui aprilie, s-a scos al doilea rând de rame și soarele începu să lumineze cu mănunchiuri de raze strălucitoare camerele noastre tăcute. Un vâl, însă, atârna în fața mea și-mi orbea mintea. Un vâl fatal și îngrozitor! Nu știu cum s-a întâmplat că mi s-a luat vâlul de pe ochi și că am început deodată să văd totul și să înțeleg. A fost o întâmplare, a venit ziua aceea însemnată, sau raza soarelui a aprins în mintea mea anchilozată gândul și dezlegarea? Nu, aici n-a fost vorba nici de gând, nici de dezlegare, s-a trezit deodată în mine o mică strună pe care am crezut-o amorțită de tot. A început să vibreze și să-mi lumineze tot sufletul meu anchilozat și mândria mea diavolească. Și s-a întâmplat asta brusc și neașteptat. S-a întâmplat spre seară, cam pe la cinci după masă...

II Vălul a căzut deodată.

Două vorbe înainte de asta. Chiar cu o lună în urmă, am observat la ea o îngândurare ciudată, nu chiar tăcere, dar îngândurare. Și asta am remarcat-o brusc. În momentul acela ea ședea și lucra. Aplecându-și capul asupra lucrului, nu mă văzuse că o privesc. Și în clipa aceea m-a uluit deodată faptul că s-a făcut atât de subțirică, de slăbuță, că are o față palidă, că buzele i s-au albit, toate astea la un loc, ca și îngândurarea ei excesivă m-au frapat brusc. Auzisem și înainte, în toiul nopții o tuse ușoară și uscată. M-am sculat imediat și m-am dus la Schroeder să-l invit la mine, fără să-i spun ei nimic.

Schroeder a venit a doua zi. Ea s-a mirat mult și s-a uitat când la Schroeder, când la mine.

— Dar sunt sănătoasă, spuse ea cu un zâmbet ironic și nedefinit.

Schroeder n-a consultat-o prea mult (medicii ăștia au uneori o neglijență disprețuitoare) și mi-a spus doar, în camera cealaltă, că asta i-a rămas după boală și că primăvara n-ar fi rău să plecăm undeva la mare sau, dacă nu se poate, să ne mutăm pur și simplu într-o vilă, în afara orașului. Într-un cuvânt n-a spus nimic, în afara faptului că e o slăbiciune sau așa ceva. Când Schroeder a ieșit, ea mi-a spus deodată din nou, privindu-mă îngrozitor de serios:

— Sunt cu totul, dar cu totul sănătoasă.

Dar, spunând asta, a roșit deodată, probabil de rușine. Probabil, n-a fost rușine. O, acum înțeleg: i-a fost rușine că mai sunt încă soțul ei, că mă îngrijesc de ea ca un soț adevărat. Atunci însă n-am înțeles și am trecut roșeața în contul sfiioșeniei. (Vălu!).

Și iată, la o lună după asta, pe la cinci după-amiază, în aprilie, într-o zi însoțită și strălucitoare, ședeam la casă și-mi făceam socotelile. Deodată aud cum ea, în camera noastră, la măsura ei, luorând ceva, a început încet, încet... Să cânte. Asta mi-a produs o impresie zgduitoare și nici până acum n-am reușit s-o înțeleg. Până atunci n-am auzit-o niciodată cântând, poate: doar în primele zile când am adus-o acasă și când puteam încă să ne jucăm trăgând la țintă cu pistolul. Pe atunci vocea ei fusese destul de puternică, răsunătoare, deși nu prea sigură, dar teribil de plăcută și sănătoasă. Acum însă cântecul era așa. Firav, o, neapărat ceva melancolic (era nu știu ce romanță), dar parcă era ceva în vocea ei, ceva spart, ceva frânt, de parcă vocea ei nu putea s-o scoată la capăt, de parcă și cântecul era bolnav. Cânta în surdina și, deodată, după ce s-a înălțat, vocea ei s-a întrerupt, un glăscior atât de mititel și care s-a întrerupt atât de trist; pe urmă a tușit și a început încet-încet, abia-abia să cânte ceva...

Lumea o să râdă de emoția mea, dar nimeni n-o să înțeleagă niciodată de ce am fost emoționat! Nu, încă nu mi-a fost milă de ea, a fost cu totul altceva. Cel puțin la început, în primele momente, a fost o nedumerire bruscă și o teribilă uimire, înspăimântătoare și ciudată, ceva aproape răzbunător: „cântă și încă și față de mine! O fi uitat oare de mine?”

Zguduit tot, rămăsesem pe loc, pe urmă m-am sculat, brusc, mi-am luat pălăria și am ieșit parcă

fără să-mi dau seama de nimic. În orice caz nu știu de ce și încotro. Lukeria îmi dădu paltonul.

— Cântă? I-am spus fără să vreau Lukeriei. Ea n-a priceput nimic și mă privea, cantinuând să nu priceapă, de altfel, eram întradevăr de neînțeleș.

— Cântă pentru prima dată?

— Nu, când nu ești dumneata acasă, se întâmplă să cânte. Țin minte totul. Am coborât scara, am ieșit în stradă și m-am dus unde am văzut cu, ochii. Am ajuns până la colț și am început să privesc undeva. Lumea tăcea, mă împingea, dar nu simțeam nimic. A, m chemat un birjar și am vrut să-l tocmesc până la podul Polițeiski, nici eu nu știam de ce. Pe urmă însă l-am lăsat brusc și i-am dat douăzeci de copeici:

— Asta pentru că te-am deranjat, i-am spus eu, cu un răs dement, dar în inima mea s-a pornit un fel de încântare.

M-am întors acasă, grăbind pasul. Nota aceea spartă, mititică, întreruptă a răsunit din nou în sufletul meu. Mi se tăiase răsuflarea. Îmi cădea, vălul de pe ochi. Dacă a început să cânte față de mine, înseamnă că a uitat de mine, iată ce era clar și înspăimântător. Inima mea o simțea. Dar încântarea strălucea, în sufletul meu și înfrângea spaima.

O, ironie a sorții. Altceva nici nu putea să fie în sufletul meu tot timpul iernii, în afara acestei

Încântări, dar eu, eu unde am fost toată iarna? Am fost eu cu sufletul meu? Am urcat scara în goană mare și nu știu dacă am intrat timid sau nu. Țin minte că dușumeaua parcă se legăna sub mine parcă pluteam pe râu. Am intrat în cameră, ea stătea la locul ei obișnuit și cosea, cu capul plecat, dar nu mai cânta. M-a privit fugitiv, fără mirare și nici n-a fost o privire, a fost mai curând un gest: obișnuit și indiferent, când intră cineva în cameră.

Mă apropiai direct și mă așezai pe un scaun chiar lângă ea. Ca un nebun. Mă privi repede, speriată parcă: am luat-o de mână și nu mai știu ce i-am spus, adică am vrut să-i spun, pentru că nici nu mai puteam să vorbesc. Vocea mi se frângea și nu mai puteam s-o stăpânesc. Și nici nu știam ce să-i spun, mă sufocam și atâta tot.

— Să stăm de vorbă... Știi... Spune ceva! Am bâiguit eu prosteste – o, mai îmi ardea de deșteptăciune? Ea tresări din nou și, privindu-mi fața, se dădu înapoi, cuprinsă de teamă: deodată, însă, o mirare severă apăru în ochii ei. Da, era mirare și era severă. Se uita la mine cu niște ochi mari. Această severitate, această mirare severă m-au înmuiat deodată: „Va să zică mai vrei și dragoste? Dragoste? Se întreba parcă în mirarea asta, deși ea nu spunea nici un cuvânt. Dar am citit totul, totul. Totul din muie s-a cutremurat și m-am prăbușit la picioarele ei. Ea a sărit repede în picioare, dar eu, cu putere, am apucat-o de amândouă mâinile.

Și-mi înțelegeam perfect disperarea, o, mi-o înțelegeam perfect! Dar vă rog să mă credeți că în inima mea încântarea clocotea atât de năvalnic, încât credeam că am să mor. Îi sărutam picioarele, cuprins de extaz și de fericire. Da, de fericire, o fericire nemăsurată și nesfârșită și asta cu toată înțelegerea disperării mele fără de ieșire. Plângeam, spuneam ceva, dar nu puteam să vorbesc. Teama și mirarea s-au schimbat la ea în îngrijorare, într-o întrebare deznădăjduită și a început să mă privească ciudat, sălbatic chiar, a vrut să priceapă mai repede ceva și a zâmbit. I-a fost teribil de rușine că-i sărut picioarele; și le retrăgea, dar eu sărutam imediat locul de pe dușumea unde fusese piciorul ei. Ea a văzut asta și a început deodată să râdă de rușine (știți cui e, când râde cineva de rușine). A început isteria, vedeam asta – mâinile au început să-i tremure, nu mă gândeam la asta și tot îi mormăiam c-o iubesc, că n-am să mă scol în picioare, „dă-mi să-ți sărut rochia... Să mă rog toată viața la tine...” Nu știu, nu mai țin minte... Și deodată a izbucnit în plâns și a început să tremure; a început o îngrozitoare criză de isterie. Am speriat-o.

Am dus-o în pat. Când i-a trecut criza, s-a ridicat în capul oaselor, mi-a apucat mâinile și, cu o figură teribil de amărâtă, m-a rugat să mă liniștesc: „Ajunge, nu te mai chinui, liniștește-te!” Începu să plângă din nou. Toată seara nu m-am depărtat de ea. Tot îi spuneam că am s-o duc la Boulogne să facă baie în mare acum, imediat, peste două săptămâni, că are un glăscior atât de frânt, că am auzit-o astăzi, că am să închid casa, că am s-o vând lui Dobronravov și că vom începe o viață nouă, dar mai ales o să mergem ila Boulogne, la Boulogne! Ea asculta și tot îi mai era frică. Tot mai mult și mai mult. Dar pentru mine nu asta conta, ci faptul că voiam tot mai mult să zac din nou la picioarele ei și să le sărut din nou, să sărut pătmântul pe care au stat picioarele ei și să mă rog la ea și „nu cer nimic mai mult de la tine”, îi repetam eu într-una, „și nu trebuie să-mi răspunzi nimic, nu mă lua în seamă de loc, numai să-mi dai voie să mă uit la tine de departe, transformă-mă într-un obiect al tău, într-un cățeluș...” Ea plângea.

— Și eu am crezut că dumneata o să mă lași așa, i-a scăpat ei fără voie, atât de fără voie, că poate nici n-a observat că a spus-o și totuși.

— O, ăsta a fost cuvântul ei cel mai important, cel imai tragic și cel mai de înțeleles pentru mine din seara aceea și mi s-a înfipt ca un cuțit în inimă!

Cuvântul. Acesta mi-a explicat totul, dar. Cât mai era lângă mine, în fața mea, speram din tot sufletul și eram teribil de fericit. O, am obosit-o îngrozitor în seara aceea și înțelegeam asta, dar mă gândeam într-una că am să schimb totul imediat. În sfârșit, spre noapte, și-a pierdut cu totul puterea, am convins-o să adoarmă și a adormit imediat și adine. M-am așteptat să delireze și a delirat, dar a fost un delir dintre cele mai ușoare. Noaptea mă sculam aproape în fiecare clipă și veneam ușor, în papuci, să mă uit la ea. Îmi frângeam mâinile, privind făptura ei bolnavă, culcată pe pătuțul acesta, sărac, pe patul de fier pe care i l-am cumpărat atunci cu trei ruble. Mă așezam în genunchi, dar nu îndrăzneam să-i sărut picioarele cât era adormită (fără permisiunea

ei!). Începeam să mă rog Domnului, dar săream din nou în picioare... Lukeria mă urmărea, tot ieșea din bucătărie. M-am dus la ea și i-am spus să se culce și că de mâine o să fie „cu totul altfel”.

Și credeam orbește în asta, ca un nebun, credeam teribil. O, m-a copleșit încântarea, încântarea! Abia așteptam ziua de mâine. Și mai ales nu credeam în nici o nenorocire, în ciuda simptomelor. Rațiunea încă nu mi-a revenit toată, în ciuda vălului care a căzut și nu mi-a revenit încă multă, multă vreme...

— O, până azi, chiar până-n ziua de azi! Și cum putea să-mi revină: ea mai era atunci în viață, era în fața mea și eram și eu în fața ei! „Mâine se va trezi și eu am să-i spun totul și ea o să vadă totul.” Așa mă gândeam, simplu și clar, de unde și încântarea! Și mai ales era călătoria aceea la Boulogne. Nu știu de ce mă gândeam că Boulogne e totul, că la Boulogne e ceva decisiv. „La Boulogne, la Boulogne!”...Așteptam dimineața ca un nebun.

(va urma)

(*) traducere de Leonida Teodorescu apărută sub titlul “Smerita” în Opere vol. 11, ed. Univers,

Dostoievski: Sfiioasa (partea a III-a)

Scris de F.M. Dostoievski

Sâmbătă, 20 Noiembrie 2021 20:22

1974. Având în vedere conținutul am preferat totuși pentru titlu varianta adoptată de Adriana Nicoară, Marina Vraciu, Leonte Ivanov și Emil Iordache, în versiunea integrală a Jurnalului apărută la ed. Polirom ([1998] 2006), operând în text cele câteva modificări necesare pentru concordanță.